

Public Plinth / Manual of the Monument

The questions were raised by Anežka Bartlová and Matouš Lipus and, answered by Dalibor Bača and Martin Piaček on behalf Public Plinth

The interview has been taken over from the forthcoming publication Manual of the Monument (ed. Anežka Bartlová) summarising practical information and experience from the implementation of monuments and memorials in the Czech Republic and, partly also in Slovakia. The aim of the publication to be published by the Academy of Arts, Architecture and Design in Prague is not only to show the possible consequences of underestimating the preparation of the competition for monuments and memorials, but also to propose a model procedure to avoid the negative consequences.

Ilona Németh: Hmla, 2013, akcia, Bratislava, Nám. slobody, 27.9. 2013
Realizované v rámci projektu Bod 0. Organizátor o. z. Verejný podstavec. Foto: Dáša Barteková

Verejný podstavec / Manuál monumentu

Pýtala sa Anežka Bartlová a Matouš Lipus, za Verejný podstavec odpovedali Dalibor Bača a Martin Piaček

Mohli byste popsať alebo shrnúť súčasnú situáciu na Slovensku?

Stav je dlhodobo neuspokojivý a zlepšenie neprichádza. V názkoch sa síce postupne formujú isté pravidlá pre fungovanie súťaží a komisií, neustále však dochádza k ich variovaniu. Niekedy je dôvodom (a argumentom) súkromné vlastníctvo dotknutej lokality, niekedy národnostná či miestna politika. Napríklad v Bratislave síce funguje komisia pre pamätníky vo verejnom priestore, ktorej sa podarilo zastaviť niektoré nevydarené realizácie (súťaž o pamätník Cyrila a Metoda, súťaž o pamätník Slovenského vstáhovalectva, návrh pamätníka Starého mosta...), ale je ustavične obchádzaná (inštalácia pamätnej tabule

fasáde SNM napriek nesúhlasu SNM a Pamiatkového úradu; pochybnú tabuľu inštalovali „z vyššej moci“ pri príležitosti návštevy ministra kultúry Ruskej federácie v roku 2014). Zlepšenie neprichádza aj v dôsledku nezaujmu odbornej a širšej verejnosti, ktorú už dlhší čas neaktivizovala žiadna viditeľná kauza (porovnateľná napríklad s diskusiou o soche Svätopluka na Bratislavskom hrade z roku 2010, ktorá sa aj napriek búrlivému a medializovanému priebehu skončila fiaskom).

2. Vidíte stále potrebu-nutnosť v iniciatíve pokračovať, čo byste (ještě) chceli ovplyvniť, v čem vidíte posun od doby, kedy bola iniciatíva založená?

Verejný podstavec prešiel vlastným vnútorným vývojom, podobným mnohým iným skupinám dobrovoľných nadšencov. Napriek všetkému pokračuje v napĺňaní svojich stanovených cieľov, predovšetkým v realizácii veľkorozmerných dočasných intervencií na Námestí slobody v Bratislave (Bod 0). Tieto projekty považujeme za úspešné, pretože formulovali naše stanovisko, akým spôsobom dnes pracovať vo verejnom priestore. Zhodli sme sa na tom, že pamätník určitého výročia nemusí plniť funkciu stabilnej inštalácie, ale môže byť premenlivý. Počas týchto realizácií prebiehala komunikácia s mestskými inštitúciami. Ani po predložení našich projektov do diskusie neprišlo k výraznej zmene myslenia týchto inštitúcií. V Bratislave síce vznikol manuál umiestňovania pamätníkov vo verejnom priestore, ale to nezaručilo jeho plnenie. Napríklad nekomunikovaná súťaž na Pamätník 17. novembra na Námestí slobody je osobnou iniciatívou a jej zmyslom je kladenie vécov autoritám Nežnej revolúcie.

3. Jak se Verejný podstavec staví ke vzniku pomníků a památníků dnes? Je potřeba od počátku odlišovat pomníky a památníky od uměleckých realizací?

Realizovať pomníky či pamätníky je politické rozhodnutie. Naša politická reprezentácia neprišla v tejto veci s riešením spoločenského konsenzu. Svoje projekty rieši často konfrontačne s odbornou či laickou verejnosťou. Čisto umelecké realizácie vo verejnom priestore, bez „obsahového zadania“, by boli čiastočným riešením. Napätie by sa uvoľnilo, ale na to je nutné mať kvalitne vypísané súťaže s kvalitnou komisiou, ktorá nebude podliehať verejnému tlaku. Na základe realizácií výtvarných prác vo verejnom priestore by sa mohla začať overovať koncepcia realizácií pamätníkov. S umeleckými realizáciami sa nemusí začať na tých najexponovanejších miestach.

4. Jak je to s praxí: co by měla splňovat soutěž, abyste se do ní přihlásili, které téma nebo místo by pro vás bylo zajímavé a z jakých důvodů?

Ideálna súťaž by mala spĺňať celý rad kritérií. Okrem zaujímavej témy a lokality, primeranej odmeny, dostatočného času na predloženie návrhov aj na prípadnú následnú realizáciu je rozhodujúcou otázkou zostavenie komisií, pomer odborníkov v nich a ich kompetencie. Komisia by mala byť nielen garantom najlepšieho možného riešenia, ale aj jeho advokátom smerom k verejnosti. Za svoju často nevďačnú prácu by mala byť honorovaná. Odborníci v komisiách by mali mať prevahu. Mechanizmus delegovania právomocí na odborný výber, s tým býva často problém. Keď má niekto peniaze – investor, je preňho jednoduché presadiť si konkrétnu ponuku. Máme však málo osvietených investorov, ochotných prijať odvážne riešenia. Pritom práve v odvážnych riešeniach je šanca, že vznikne vysoká pridaná hodnota.

Pawel Athamer: Námestie slobody, 2012, happening, Bratislava, Nám. Slobody, 8. - 21. 9. 2012. Realizované v rámci projektu Bod 0. Organizátor o. z. Verejný podstavec. Foto: Gabriel Kuchta

Verejný podstavec ako združenie si osobuje skôr organizačno-kurátorskú rolu, obsiahnutú už v svojom názve. Tvorivé aktivity jeho členov sú ich vlastnými projektmi.

5. Máte v okolí nějaký pomník či památník, který by měl být zrušen/odstraněn (a proč)?

Príkladov je veľa, spomeniem stále nevyriešenú (a pravdepodobne už neriešiteľnú) sochu Svätopluka na Bratislavskom hrade, keďže sa nepremenila situácia, keď do funkcie predsedu parlamentu SR nastúpil opozičný poslanec Richard Sulík, avizujúci radikálne zmeny (v súvislosti s touto sochou dokonca zvolal komisiu odborníkov, odporúčajúcich presun sochy, ale ich závery nerešpektoval). Pravdepodobne rozhodli obavy z veľkých finančných nákladov, hrozba súdneho sporu a zákulisná parlamentná politika. Viac na http://www.verejny-podstavec.com/antikulich_II.html. Úplne škodlivé sú aj nedávno realizované pomníky venované problematickým osobnostiam, napríklad busta Ferdinanda Ďurčanského v Rajci (ľudácky politik, minister vnútra slovenského štátu, jeden z tvorcov jeho protizidovskej politiky) alebo busta Vasilka Biľaka v rodnej obci Krajné Bystré). Jedným z najaktívnejších odporcov a aktivistov proti podobným pomníkom na Slovensku je košícký výtvarník Peter Kalmus. Jeho akcie majú výsmešný až vandalský charakter, priťahujú pozornosť médií a otvárajú tak otázky, ktoré mali byť zodpovedané skôr. Jeho individuálne nasadenie ho zároveň opakovane vystavuje rizikám trestno-právneho postihu. Do budúcnosti však bude potrebné prísť s prostriedkami účinnejšieho a hlavne kolektívneho „opravného hlasu“ a v prípade nutnosti investorov prinútiť až k demontáži nezvládnutých realizácií.

Anežka Bartlová, študentka teórie a dejín umenia na VŠUP v Prahe. Venuje sa kritike súčasného umenia a možnostiam jeho sprostredkovania. V roku 2014 získala Cenu Věry Jirousové pre začínajúcich kritikov.

Matuš Lipus, študent 6. ročníka Ateliéru sochárstva na VŠUP v Prahe. V tvorbe strategicky využíva historické formy sochárstva, ktorých obsah sa zdá byť na prvý pohľad vyprázdnený.

Dalibor Bača žije a pracuje v Prahe a Bratislave. Patrí ku generácii súčasných výtvarníkov ťažiacich z klasického sochárskeho vzdelania, pričom túto skúsenosť prepája s kritickým pohľadom na podobu monumentu vo verejnom priestore. V posledných rokoch doňho opakovane vstupoval rôznymi objektovými realizáciami. Je autorom busty doc. JUDr. Roberta Fica, CSc. (2010), inštalovanej pred Domom odborov na Trnavskom mýte v Bratislave, či politicky angažovaným dielom CZ_SK_HU_D_PL (2014), ktoré prezentoval na výstave *Privátny nacionalizmus* v Košiciach. Je zakladateľom občianskeho združenia Verejný podstavec.

Martin Piaček, výtvarný umelec a pedagóg na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave. Hoci je vyštudovaný sochár (absolvoval v roku 1998 v ateliéri prof. Jozefa Jankoviča), jeho práce majú subverzívny charakter, vďaka ktorému sa mu darí tradičné chápanie sochy problematizovať. Často pracuje s ready-made alebo vytvára minimalistické priestorové inštalácie, s nepatrnými zásahmi do už existujúcich prostredí. Tematicky sa jeho tvorba pohybuje v rozpätí od skúmania vlastnej identity až po reflexiu kultúrno-politickej reality.

Rozhovor je prebratý z pripravovanej publikácie Anežka Bartlová (ed.): Manuál monumentu. Autori textov a rozhovorov: Anežka Bartlová, Milena Bartlová, Kurt Gebauer, Jakub Hendrych, Petr Janda, Kryštof Kintera, Hynek Látal, Matouš Lipus, Pavla Melková, Osamu Okamura, Jiří Ptáček, Jaroslav Róna, Rudolf Samohejl, Matěj Stropnický, Jiří Středa, Verejný podstavec (Dalibor Bača, Martin Piaček), Martin Zet, Ladislav Zikmund-Lender. Nakladateľství UMPRUM, 2015, grafická úprava: Štěpán Marko.

Publikácia formou manuálu zhrnie praktické informácie a skúsenosti z realizácií pomníkov a pamätníkov v Česku a čiastočne i na Slovensku. Jej cieľom je nielen ukázať, aké dôsledky má podceňovanie prípravy súťaže na pomníky a pamätníky, ale aj navrhnúť model postupu, ktorý pomôže vyhnúť sa negatívnym dôsledkom.

Časť publikácie sa zameria na samotný manuál, ďalšia na teoretické vymedzenie témy (Milena Bartlová, Jiří Ptáček, Ladislav Zikmund-Lender), časť sa venuje úspešným realizáciám (Osamu Okamura, Hynek Látal) a časť rozhovorom so skúsenými autormi pomníkov (Kurt Gebauer, Petr Janda, Kryštof Kintera, Jaroslav Róna, Jiří Středa, Verejný podstavec – Dalibor Bača, Martin Piaček, Martin Zet).

Výsledok sa obracia na všetkých, ktorí prídu v praxi do styku s touto témou, teda na úradníkov samospráv, ale i na súkromných usporiadateľov súťaží a, samozrejme, výtvarníkov. Manuál monumentu chce byť skutočným návodom, ktorý hovorí súčasným jazykom.

<https://www.umprum.cz/web/cs/nakladatelstvi/pripravujeme>